

вірні посилання на ілюстрації, таблиці, формули тощо. Однак, ми розуміємо, що з тих пір, як текст перекладено, його перевірка автором неможлива через незнання мови перекладу (за виключенням тих випадків, коли автор володіє мовою перекладу). Тому лінійність схеми обробки тексту стає примітивною і послідовною, без можливості змінити послідовність роботи.

Впроваджуючи принцип «чотирьох очей», перекладознавці та редактори перекладів мають дотримуватися праксеологічних засад та норм редакторського аналізу тексту, встановлюючи межі його втручання в текст, та «норми поведінки» на шпальтах. Кожен реципієнт тексту первинного доступу має регулюватися чіткими правилами, що стосуються меж дозволеного втручання в текст, задля уникнення ефекту кривого дзеркала та «викривлення» інформації. Наразі варто розуміти і підтримувати тісний зв'язок попарних елементів «автор – перекладач», «перекладач – редактор», «редактор – коректор», «коректор – вичитувач», щоб якість та достовірність інформації не спотворювалась і була максимально наближеною до оригіналу. Варто підкреслити, що взаємодія перших двох ланок за принципом «чотирьох очей» повинна бути найінтенсивнішою.

1. *Крайнікова Т.С.* Коректура: Підручник – К.: Наша культура і наука, 2005. – 252 с. – іл., предмет.покажч. 2. *Лобода С.Н.* Методика редакування: Методические рекомендации для студентов IV курса заочного отделения специальности 6.03.05.02 – «Русский язык изарубежная литература и журналистика (редакування образовательных изданий)». – Луганск: Альма-матер. 2004. – 64с. 3. *Литературное редакування: Материали для занятій: Учебное пособие/ И.К. Гужова, Р.А. Молибоженко, К.М. Накорякова, Т.И. Сурикова.* Под ред. К.М. Накоряковой. – М.: Из-во Моск. ун-та, 2000. – 160с. 4. *Сметанина С.И.* Литературное редакування для журналистов и специалистов по связям с общественностью – СПб.: Из-во Михайлова В. А., 2003 – 252с.

Скоропад І.П., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ МОДАЛЬНОЇ ЧАСТКИ “МОВ-НЕМОВ” В ІСПАНЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОВІСТІ І.ФРАНКА “ЗАХАР БЕРКУТ”

У статті аналізується значення частки „мов-немов” та омонімічних за формою і близьких за значенням сполучників, визначаються критерії відмежування частки від омонімічних форм. Аналізуються випадки відтворення та невідтворення частки, виявляються граматичні та лексико-граматичні відповідники частки.

Ключові слова: художній переклад, переклад модальних часток, компенсація.

В статті анализируется значение частицы „мов-немов” и омонимических за формой и близких за значением союзов, определяются критерии разделения частицы и омони-

мических форм. Анализируются случаи воспроизведения и невоспроизведения частицы, выявляются грамматические и лексико-грамматические соответствия частиц.

Ключевые слова: художественный перевод, перевод модальных частиц, компенсация.

In this article there is an analysis of the meaning of the particle „мов-немов” and conjunctions that are homonymic by the form and close by the meaning to the particle. The criteria that separate particles from the homonymic forms are specified in the article. The cases of the reproduction and omission of the particle are analyzed, the grammatical and lexical correspondences are revealed.

Key words: literary translation, translation of particles, compensation.

Проблема відтворення українських часток, зокрема модальних, не мала широкого висвітлення в українсько-іспанській частковій теорії перекладу, зокрема не досліджувалось відтворення прагматично-комунікативних функцій зазначених часток. Специфікою даної часткової теорії перекладу, на відміну від, наприклад, українсько-німецької чи українсько-англійської часткових теорій, є той факт, що в іспанській мові категорія частки відсутня. Таким чином, постає необхідність практичних досліджень способів відтворення українських часток, зокрема модальних, іспанською мовою.

Метою цієї статті є виявити та проаналізувати способи відтворення української модальної частки „мов” та її варіантів „мовби”, „мовбито”, „немов”, „немовби” та „немовбито” на основі перекладу повісті Івана Франка „Захар Беркут”, зробленого Степаном Ризванюком.

Емпіричний корпус дослідження формувався шляхом суцільної вибірки речень з тексту оригіналу, що містять зазначені модальні частки, та відповідних речень з перекладу.

Проблематика дослідження перекладу модальних часток „мов–немов” ускладнюється тим, що в українській мові існують омонімічні форми згаданих часток, а саме порівняльні та з’ясувальні сполучники „мов” та „немов”. Тому постає проблема визначення критеріїв для розрізнення модальних часток та порівняльних і з’ясувальних сполучників.

Порівняльні сполучники вживаються для приєднання порівняльних зворотів і порівняльних речень у значенні „наче”, „неначе”, „ніби”. Наприклад: „Із вагонів посипалися люди, мов картопля із продертого мішка” [Словник української мови Т.4 1974, 768].

З’ясувальні сполучники вживаються для приєднання підрядних речень способу дії, додаткових, означальних та для вираження неповної достовірності, сумніву, непевності щодо висловленого в них. Наприклад: „Здалось, немов отут передо мною висіло чорне довге щось” [Словник української мови Т.5 1974, 338].

Модальні ж частки „мов” – „немов” вживаються для вираження неповної достовірності, сумніву, непевності щодо висловленого в реченні. Наприклад: „Дим став немов густішим, до нього примішалось ще щось” [Словник української мови Т.5 1974, 338].

У практиці перекладу постає необхідність розмежування часток та сполучників. Таким чином, щоб обмежити емпіричний корпус суто реченнями з модальними частками, ми знайшли такі критерії розрізнення: формальний критерій та критерії, що ґрунтуються на синонімічній заміні, перестановці та вилученні. Для розмежування модальних часток і з’ясувальних сполучників основним став формальний критерій, що ґрунтується на

синтаксичній будові речення. Що стосується порівняльних сполучників, то тут ми використовували методи синонімічної заміни, перестановки та вилучення, адже модальні частки на відміну від сполучників є факультативними в реченні. Вони не беруть участі у формуванні змісту, і їхня функція полягає у наданні йому смислових відтінків.

Із загального корпусу емпіричного матеріалу, шляхом застосування цих критеріїв, стало можливим відібрати речення з частками і відмежувати їх від речень зі сполучниками. Отриманий таким чином емпіричний корпус поділяється на досить чіткі чотири групи за характером відповідників. До першої групи потрапили речення, в яких українські модальні частки було відтворено за допомогою іспанських сполучників „como” та „como si”, до другої – речення, в яких у перекладі з’являлось дієслово „parecer”. До третьої групи увійшли речення, в яких українські модальні частки відтворювались іншими засобами, а до четвертої – речення, в яких модальні частки взагалі не були передані у перекладі.

1) До першої групи входять речення, як вже було зазначено, в яких у перекладі використовувались сполучники „como” та „como si”. „Como” та „como si” є синонімами, проте функціонують вони у різних граматичних умовах. Розглянемо такий приклад:

„*A Tugar Vovk, хоч і слухав Максимової повісті, але, бачилось, не дуже вірив їй, тільки ще раз обернувся, позирнув на кам’яного тухольського Сторожа і з погордою всміхнувся, немов подумав собі: „От дурні смерди, в якій дурниці покладають свою гордість і свою надію!”* [Франко 2009, 33]

У перекладі маємо такий варіант:

„*Tugar Vovk, aunque había escuchado el relato, por lo visto no le había dado demasiado crédito; sólo se dio vuelta una vez más, miró al Guardián de piedra tujoleño y sonrió con menosprecio, como diciendo: “Necios plebeyos, ¿ en qué bagatas ponen su orgullo y esperanzas!”* [Franko 1983, 40]

Як можна побачити, у цьому реченні відповідником української модальної частки „мов” є іспанський сполучник „como”, що вводить герундій та цілком адекватно і в повній мірі відтворює значення сумніву та суб’єктивної непевності.

Розглянемо ще такий приклад, в якому сполучник „como” вводить іншу неособову форму дієслова – дієприкметник:

„*Мов придавлена, мов підкошена тою гадкою, похилила Мирослава свою прегарну голову додолу.*” [Франко 2009, 74]

У перекладі маємо:

„*Oprimida, como segada por esa idea, Miroslava inclinó su hermosa cabeza.*” [Franko 1983, 90]

У цьому прикладі модальна частка „мов” вживається двічі. У перекладі ми ж бачимо, що модальна частка відтворюється лише один раз. Таким чином, можна сказати, що на рівні речення значення непевності відтворилось частково.

Досить великою у цій групі є підгрупа зі сполучником „como si”. Наприклад:

„*Мирослава мов не чула нічого, сиділа недвижно, холодна, безучасна!*” [Франко 2009, 82] – „*Miroslava, como si no oyera nada, permanecía inmóvil, fría, indiferente.*” [Franko 1983, 100]

У цьому перекладі відтворюється значення сумніву та його віднесеність до дії.

Розглянемо ще один приклад із відповідником сполучника „como si”:

„Максим **немов вагувався** на якіїсь думці, що так і засіла в його голові і силоміць просилася на волю.” [Франко 2009, 33]

У перекладі маємо:

„Maxim vacilaba **como si no se decidiera** a realizar la idea que se lo había metido en la cabeza y de la cual quería liberarse a toda costa.” [Franko 1983, 39]

Так, у цьому реченні ми бачимо вживання сполучника „como si” та часу Imperfecto de Subjuntivo у підрядному реченні, приєднаному цим сполучником. Вживання часів групи Subjuntivo є граматичним підсиленням значення сумніву та неповної достовірності. Однак, в оригіналі модальна частка „немов” стосується дієслова „вагувався”. У перекладі ж відтінок сумніву відноситься до дієслова „decidir”, яке є додаванням перекладача. Таким чином, перекладач відтворив значення сумніву, проте відніс його до іншої дії.

Отже, частотними відповідниками модальної частки „мов-немов” є сполучники „como” та „como si”, які передають значення сумніву та непевності, причому „como” сполучається з неособовими формами дієслова (герундій та дієприкметник), а „como si” – з особовими формами дієслова в умовному способі, який граматично дублює значення сумніву.

2) До другої групи потрапили речення, в яких у перекладі використовується дієслово „parecer”. Так, наприклад:

„Мирослава **немов порозуміла** се.” [Франко 2009, 30] – “Miroslava **parecía haberlo comprendido**.” [Franko 1983, 36]

У цьому реченні дієслово „parecer” вживається в складеній формі з інфінітивом. Дієслово „parecer” містить в собі значення сумніву, непевності та недостовірності. Вартим уваги є і такий приклад:

„**Немов-то поза** вашою Тухольщиною вже й світа нема!” [Франко 2009, 32] – “**¡Pareciera que no hay más mundo que vuestra Tujla!**” [Franko 1983, 37].

У цьому прикладі дієслово „parecer” вжито у формі Imperfecto de Subjuntivo, що ще більше підсилює лексичне значення сумніву та непевності. Окрім того, дієслово „parecer” вводить підрядне речення.

Отже, при відтворенні української модальної частки „мов” за допомогою дієслова „parecer” характерним є вживання цього дієслова у складеній формі з інфінітивом або ж введення цим дієсловом підрядного речення.

3) До третьої групи увійшли речення, в яких значення модальної частки відтворюється іншими засобами у перекладі. Розглянемо такий приклад:

„Максим **чогось немов змішався**, почервонів, слустив очі і, зупиняючись, проговорив.” [Франко 2009, 20] – “**Daba la sensación de que Maxim se había turbado, enrojecido**.” [Franko 1983, 24].

У цьому прикладі модальна частка „немов” відтворюється словосполученням “daba la sensación”. В українському тексті частка „немов” виражає сумнів та непевність. Що ж до іспанського перекладу, то вираз “daba la sensación” передає суб’єктивне сприйняття певного явища чи події, а отже, і не виражає цілковитої впевненості. Таким чином, словосполучення “daba la sensación” можна вважати адекватною заміною, хоча в перекладі і є певні втрати, а саме неозначений займенник „чогось”, який виражає невизначену причину і в перекладі не відтворюється.

Значення модальної частки може компенсуватись на рівні речення. Наприклад:

„Максим хотів попрощати боярина й його доньку і звернути додому, але щось **немов тягло** його йти з ними даліше.” [Франко 2009, 30] – “*Maxim quería despedirse del boyardo y su hija y doblar hacia su casa, pero un algo lo obligaba a seguir con ellos.*” [Franko 1983, 36].

У цьому прикладі ми можемо побачити, як модальна частка „немов” як окрема лексична одиниця не відтворюється у перекладі. Якщо порівняти присудки в оригіналі та перекладі, то іспанське дієслово “obligaba” має посилене каузативне лексичне значення у порівнянні з українським дієсловом „тягло”. Вартим особливої уваги є переклад неозначеного займенника „щось”. В іспанському перекладі його відповідник “algo” було вжито ще й з неозначеним артиклем “un”, що підкреслює сему невизначеності вказаного займенника. Таким чином, на нашу думку, можна вважати, що перекладач дещо змінив акценти та компенсував вилучення модальної частки „немов” на рівні речення. Основним засобом компенсації є неозначений артикль “un”, який водночас здійснює вплив на лексичне значення присудка, посилює переніс його значення.

4) До четвертої групи були віднесені речення, в яких значення модальної частки втрачається у перекладі.

Цікавим для аналізу є такий приклад:

„На суд громадський? – повторив, **немов зачудований**, Тугар Вовк, обертаючись лицем до Захара.” [Франко 2009, 52] – “*¿Al juzgado de la comuna? – repitió Tugar Vovk fingiendo la estupefacción y vovlviéndose hacia Zajar.*” [Franko 1983, 62].

У вищенаведеному прикладі семантика сумніву та непевності, що в оригіналі виражається модальною часткою „немов”, у перекладі не відтворюється. Окрім того, герундіальний зворот „fingiendo la estupefacción”, на нашу думку, є неадекватним перекладом відокремленого означення „немов зачудований”. Це словосполучення містить в собі семантику пасивності, тобто суб’єкт є „зачудованим” не з власної волі, а внаслідок впливу ззовні. У перекладі значення пасивності зникає зовсім, а натомість з’являється семантика активності, виражена герундієм „fingiendo”, котрий перекладається як „удаючи”. На нашу думку, цілком адекватно можна відтворити словосполучення „немов зачудований” іспанською мовою за допомогою сполучника „como” та дієприкметника „estupefacto”: “*¿Al juzgado de la comuna? – como estupefacto repitió Tugar Vovk vovlviéndose hacia Zajar.*”

Ще одним прикладом, в якому значення модальної частки не відтворюється, є такий:

„Вітер закутив димом, сипав на нього іскрами, бухав гарячим повітрям, – Максим **немов не чув** усього того.” [Франко 2009, 115].

У перекладі маємо такий варіант:

“*El viento le invadía de humo, le cubría de chispas, le bañaba de aire candente, mas Maxim no lo notaba.*” [Franko 1983, 141].

Отже, як можна побачити, модальна частка „немов” не відтворюється ані на рівні окремої лексичної одиниці, ані на рівні словосполучення. Окрім того, її значення сумніву та непевності не компенсується на рівні речення. Для цього речення можна запропонувати такий переклад: “*El viento le invadía de humo, le cubría de chispas, le bañaba de aire candente, mas Maxim como si no lo notara.*”

Таким чином, можна зробити висновок, що модальна частка „мов-немов” доволі часто втрачається у перекладі. Рідшими є випадки відтворення модальної частки на рівні словосполучення та компенсації її значення на рівні речення.

Загалом, адекватними можна вважати способи відтворення модальної частки „мов-немов” за допомогою: 1) сполучників „como” та „como si”, причому зі сполучником „como si” відбувається граматичне підсилення сумніву за рахунок вживання його з часами умовного способу; 2) дієслова „ragocer”; 3) відтворення частки на рівні словосполучення; 4) компенсація значення сумніву та непевності модальної частки на рівні всього речення за допомогою різних лексичних та граматичних засобів.

1. *Franko I. Zajac Bèrkut.* – Kiev, 1983. 2. *Калустова О.М.* Частка як перекладознавча категорія // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Іноземна філол. – 2004. – Вип. 37-38 – с. 95-98. 3. *Колодій Б.М.* Порівняльна характеристика часток української та французької мов // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Іноземна філол. – 2003. – Вип. 34-36 – с. 91-94. 4. *Кучма О.І.* Великий потенціал маленьких часток (до питання засвоєння емоційно-експресивних часток німецької мови студентами-германістами) // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Іноземна філол. – 1998. – Вип. 27 – с. 50-52. 5. *Словник української мови за редакцією І.К. Білодіда.* – К., 1974. 6. *Франко І.Я.* Захар Беркут. – К., 2009.

Сторожук І.Я., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ У ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЦІВ

У статті висвітлено основні етапи розвитку вітчизняної теорії перекладу та відображення теорії еквівалентності в працях найвідоміших наших перекладознавців.

Ключові слова: еквівалентність, теорія перекладу, адекватність, відповідник, одиниця перекладу, синхронний переклад, комунікація, художній переклад, машинний переклад.

В статье освещаются главные этапы развития отечественной теории перевода и отображение теории эквивалентности в работах самих известных наших переводоведов.

Ключевые слова: эквивалентность, теория перевода, адекватность, соответствие, единица перевода, переводоведение, синхронный перевод, коммуникация, художественный перевод, машинный перевод.

This article deals with the main periods of the development of domestic theory of translation and the reflection of the theory of equivalence in works of the most famous our translators.

Key words: equivalence, theory of translation, adequacy, correspondence, unity of translation, simultaneous translation, communication, artistic translation, machine translation.